

The developed educational project «Professional development of the future speech pathologist» is presented. Conclusions of the study on the educational projects application can be used both in the study of compulsory disciplines in the cycle of professional training in the educational-professional program, as well as in the additional, training cycle in specialty 016 – special education.

Key words: speech pathologist, projects method, educational projects, pedagogical technology, training, professional development.

Подано до редакції 13.11.2018.

УДК 378.14:371.133

© 2018

Лазарєв М.О., Нефедченко О.І.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ЕВРИСТИЧНОЇ ОСВІТИ

У статті на основі результатів теоретико-експериментального дослідження розкриваються можливості технологій евристичної освіти, які ефективно сприяють досягненню мети професійної підготовки сучасного педагога – майстра і творця. Розглядаються розроблені і випробувані авторами евристичні технології для формування міцного фундаменту теоретичних знань, вдосконалення самостійної роботи і педагогічної практики, для створення майбутніми вчителями у процесі конструктивної і креативної діяльності значимих професійно-творчих освітніх продуктів – основного показника творчої самореалізації.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутній педагог, евристична освіта, творча самореалізація, технології евристичної освіти, самостійна робота, професійно-творчий освітній продукт.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Досягнення високої й амбітної мети Української держави і всіх освітян – створення необхідних умов для розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина упродовж його життя – передбачає активне впровадження у навчально-виховний процес інноваційних освітніх ідей і технологій. Однак такий масштабний і прогресивний проект, закріплений в державних і відомчих документах останніх десятиліть (Національна доктрина розвитку освіти (2002), Закони України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2016), у Концепції «Нова українська школа» (2016), виконується занадто повільно. Управління інноваційними перетвореннями в освіті на державному, місцевому, університетському рівнях занадто бюрократизовано, не має конкретної дорожньої карти послідовних кроків трансферу інновацій в освітню систему, зокрема, педагогічних університетів, практично не стимулює ініціатив науковців з активної модернізації явно застарілої системи підготовки професійних кадрів, зокрема сучасних педагогів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Розв'язання означеної проблеми вбачається насамперед у ствердженні інноваційної освітньої системи, тобто реально демократичної, по-справжньому творчої і безумовно результативної [2; 5].

Серед інноваційних освітніх систем сьогодення на пріоритетне місце, на думку багатьох прихильників суттєвої модернізації існуючої традиційної системи освіти (В. Андреев, Н. Барбаліс, Н. Гузій, А. Король, Б. Коротяєв, А. Сологуб, П. Фрейре, А. Хуторської та ін.) виходить освіта евристична. Дослідженнями зарубіжних і вітчизняних науковців виявлено, що змістовним ядром евристичної освітньої системи стала різного рівня творчість як основна ознака пізнавальної і пізнавально-професійної діяльності суб'єктів освіти. Результати такої діяльності вимірюються не обсягом запам'ятованого обсягу навчального матеріалу (як у традиційній освіті), а кількістю і якістю створених і значимих для особистості освітніх продуктів (Б. Коротяєв, М. Лазарєв, А. Хуторської та ін.).

Разом з тим виявлено, що розробка і трансфер моделей і технологій евристичної освіти, розв'язання складних проблем їх життєвості у навчальному процесі і соціальному житті вищої школі не стали першочерговими стратегічними завданнями університетів. Тому й виникає невідкладна необхідність активної, системної і, головне, конкретної роботи для розробки і запуску на повну потужність існуючих і нових технологій евристичної освіти для ефективної підготовки фахівців.

Формулювання цілей статті... Мета статті – розкрити педагогічні можливості евристичної освіти як системи прийнятних для студентів, зручних і ефективних технологій професійної підготовки творчої особистості майбутнього педагога.

Виклад основного матеріалу дослідження... Застосовуючи системний, аксіологічний і синергетичний підходи до освітньої діяльності, лабораторія інноваційних освітніх технологій Сумського педуніверситету імені А.С.Макаренка розробила й експериментально випробувала основи професійної підготовки майбутнього педагога (викладача, вчителя, вихователя) на основі ідей і технологій евристичної освіти. Така підготовка насамперед передбачає становлення за допомогою технологій евристичної освіти творчої особистості майбутнього педагога-професіонала, його професійно-творчих якостей – самостійності, ініціативності, креативності, здатності до партнерства, діалогової взаємодії постійного пошуку оригінальних проектів та рішень.

Витоки концепцій і технологій евристичної освіти у нашій науковій школі можна знайти у часи створення й становлення кафедри педагогічної творчості Сумського педагогічного університету (1993 р.). Саме тоді протягом перших десяти років у співдружності зі своїми соратниками-викладачами й аспірантами вдалося закласти

систему методологічних, теоретичних і методичних ідей підготовки сучасного вчителя на базі освоєння і застосування концепцій і технологій педагогічної творчості, які поступово були модернізовані у системну цілісність пізнавально-творчої евристичної освіти. Ми й сьогодні, через 25 років з початку створення перших підвалів нової системи освіти студентів і школярів, ще більше переконались, що першоджерелом становлення майбутнього педагога є його природне прагнення до самоствердження, самозростання, самореалізації власних сутнісних сил. А надійним, зручним і природним способом такої самореалізації стає пізнавальна і професійна творчість майбутнього педагога.

Багаторічна праця і спілкування зі студентами переконують, що педагогічна творчість – це не стільки створення нового і прогресивного головою і руками людини, скільки розбудова власної гуманної і креативної особистості. Зауважимо однак, що це відбувається тільки у процесі створення індивідумом значимих для неї духовних і матеріальних об'єктів навколо себе, для себе і для інших людей.

Виявлено три основні рушійні сили творчості і професійно-творчої діяльності в евристичному навчанні – творчі мотиви, творчі здібності й уміння створювати нове і методи (способи) евристичної діяльності. Досвід нашого професійного життя переконує, що творчість – найнадійніший і найощадливіший спосіб порятунку від скрути, відчаю й безвиході, і одночасно засіб для безмежного самозростання особистості. Аналогів творчості як рятівному і надихаючому колу людство не знайшло, як не знайшло меж і кордонів для розквіту і зростання творчих сил нормальної людини.

Ще один урок підготовки вчителя засобами творчих (евристичних) методів і технологій: творчості молоде покоління треба своєчасно, терпляче і настійливо навчати (гуртом і поодинці). Тому потрібно постійно створювати таку атмосферу, коли під важким тягарем мотивованої і гострої необхідності чи нестерпного бажання створювати щось пекельно привабливе й потрібне народжується необмежена свобода і ядерна енергія творчого натхнення, що в свою чергу створюють вільну людину, яка й буде добровільно і потужно самореалізовувати, самозростати й самовдосконалювати себе у вільно обраному середовищі «сродної праці», за точним виразом геніального українця Григорія Сковороди. І тоді такі особистості-самореалізатори разом будуть нарощувати силу й спроможності держави і суспільства. Тільки необхідна критична маса справжніх творчих самореалізаторів суттєво змінює якість життя всіх людей, створює заможний, справедливий і духовно багатий суспільний лад.

Виявлено, що загальні творчі професійні якості, які необхідно сформувати майбутньому вчителю включають *чутливість до проблеми, гнучкість, оригінальність, рухливість мислення, розвинені яву і здатність прогнозувати, конструювати й застосовувати нові ідеї і об'єкти, професійну інтуїцію як сплав міцних знань і осмисленого досвіду (В. Сухомлинський), єдність конвергентного і дивергентного мислення, здатність до імпровізації, варто постійно розвивати і нарощувати працездатність і професійну сумлінність (у тому числі неприйняття плагіату в усіх його формах). Спеціальні професійно-творчі якості – це мотивована професійно-творча активність, діалогічні, комунікативні, дослідницькі, дидактичні, риторичні, рефлексивні здібності й уміння.*

Основними творчими методами в евристичній освіті, за нашою класифікацією, є *дослідницькі (формувальні і діагностичні), творчо-монологічні (опис, пояснення, розповідь, лекція, доповідь тощо) і творчо-діалогічні (евристична бесіда, дискусія, диспут, полеміка, інтерактивна співпраця).*

Узагальнюючи власний досвід, застосовуючи системний, особистісно-діяльнісний, синергетичний підходи, структурно-функціональні і порівняльно-зіставні дослідницькі методи, поступово розроблено засади евристичної освіти. Евристична освіта та її складова – евристичне навчання – розглядаються нами у системі різних наукових характеристик: а) у *загальнометодологічному аспекті* – це цілісна, нелінійна й нерівноважна система освітньої діяльності, стратегія (основна мета) якої спрямована на самореалізацію творчого потенціалу особи, тобто спроможності створювати особистісно значимі освітні продукти (зовнішні і внутрішні); б) в *історико-педагогічному аспекті* – це новий і прогресивний феномен розвитку теорії і практики педагогічної науки, у змісті і структурі якої збережено й удосконалено раніше здобуті надбання – сократівсько-діалогічного, проблемного, проектного, інтерактивного навчання – і стверджуються безумовно нові пріоритети пізнавально-творчої і професійно-творчої діяльності освітніх суб'єктів; в) у *процесуально-технологічному аспекті* – це динамічна єдність мотиваційно-цільового, проектного, операційного, корекційного і рефлексивно-діагностичного компонентів діяльності, яка включає різні за наростаючою складністю види творчої праці: пошуково-евристичну, перетворювальну, (реконструктивну), конструктивну і нарешті – креативну.

У проведених дослідженнях нашої наукової школи виявлено основні етапи розвитку концепцій і технологій евристичної освіти в зарубіжній і вітчизняній педагогіці:

1 етап – початкове формування основних ідей і технологій евристичної освіти (60 – 70 рр. ХХ ст.) на основі активної розробки сократівських діалогічних методів та ідей творчого співробітництва учителя й учнів (Г. Гарвін, Б. Фуллер, Д. Сейпл, В. Сухомлинський, В. Онищук, В. Шаталов, І. Іванов, Є. Ільїн, Б. Коротяєв та ін.);

2 етап (кінець 70 – 80 рр.) – подальший розвиток ідей діалогічної співпраці і освоєння та впровадження в освітню діяльність концепцій професійної творчості і творчої самореалізації сутнісних сил особистості як основної мети освіти (Р. Бернс, А. Маслоу, К. Роджерс, І. Бех, І. Зязюн, Н. Тарасевич, А. Хуторської);

3 етап (90 рр. ХХ – перше 10-ліття ХХІ ст.) – інтеграція й оновлення евристичних та проблемно-евристичних концепцій і технологій, активне подолання передавальних способів навчання, збагачення їх сучасними інформаційно-комунікаційними засобами освіти (П. Фрейре, Н. Барбаліс, А. Король, Б. Коротяєв, В. Лозова, А. Сбруєва). На сучасному етапі нами виявлено важливі ідеї і технології евристичного навчання: зарубіжних дослідників, зокрема, американських учених, їх внесок у розробку ідей евристичного навчання: пріоритети освітньої мети (стратегії) як проектування і створення професійно значимих освітніх продуктів (у порівнянні з метою засвоєння знань та умінь безвідносно до їх подальшого застосування); необхідність постійного зв'язку й поєднання евристичних та алгоритмічних операцій; розробки нових форм і методів організації, самоконтролю і контролю самостійної роботи студентів при освоєнні теоретичних знань та практичних умінь тощо.

Зарубіжними і вітчизняними науковцями виявлено, що евристичний діалог як провідна складова евристичної освіти відрізняється від діалогу традиційного типу, в якому зазвичай стверджується авторитарна норма панування запитань і директив будь-якого наставника (вчителя, викладача, керівника тощо). Дослідження науковців і практика учителів безперечно доводять необхідність суттєво вдосконалювати діалог з учнями і студентами, насамперед за рахунок освоєння останніми непростих основ запитальної діяльності, тобто бажань і сформованих умінь ставити собі й іншим серію значимих пізнавальних запитань у більшості навчальних і професійних ситуацій. Освіта стає справді евристичною, гуманістичною, результативною за головної умови – досягнення пізнавально-творчої, доброзичливої, майстерної взаємодії наставника й учнів, викладача і студентів. А це реально, якщо сам педагог оволодіє культурою сучасного цивілізованого, гуманістичного і конструктивного діалогу, подолає основну біду діалогу традиційного, коли запитує педагог, а учні чи студенти приречені тільки відповідати, не маючи ні прав, ні умінь самим ставити власні важливі для них запитання.

Дослідження концепцій і технологій евристичної освіти, проведені у нашій науковій школі і лабораторії інноваційних освітніх технологій (М. Лазарев, М. Білоцерковець, Д. Будяньський, Н. Громова, І. Зайцева, О. Кривонос, Л. Крившенко, О. Нефедченко, Т. Плохута, Л. Сірик, А. Уварова, Н. Усенко) охоплюють основні напрями та компоненти професійної підготовки педагогів і спрямовані на вдосконалення існуючих, створення й експериментальну перевірку нових евристичних освітніх технологій. Серед помітних розробок нашої наукової школи, поглиблено проаналізованих у дисертаціях, монографіях, численних статтях, ми б виокремили технології «лекція прямої дії», постановки системи евристичних запитань, навчання умінь застосування евристичного діалогу, формування і діагностика пізнавально-творчої самостійності учнів і студентів, технології формування риторичної культури і педагогічного артистизму майбутнього вчителя, технології розв'язання професійно-творчих ситуацій та евристичних пізнавальних завдань, технологія пізнавально-дослідницької співпраці викладача і студентів, технологія дослідницько-проектних студій під час педагогічної практики та ін.

Евристична технологія «лекція прямої дії», започаткована професором Б. Коротяєвим [2, с. 24-80] пройшла суттєву трансформацію, але зберегла стратегічну спрямованість свого першоджерела. Мета «лекції прямої дії» – подолати суттєві недоліки традиційної лекції, яка будується на нехитрому, віками закріпленому принципі: «Я говорю, висловлююсь, а ти слухай і запам'ятовуй озвучену (й іноді наочно показано) інформацію». Режим суцільного і багатогодинного для студентів слухання величезних масивів складної наукової інформації тематичних лекцій в умовах поліпредметного викладання, навіть при всій майстерності їх подання, має цілий ряд руйнівних для професійно-творчої підготовки фахівців недоліків. По-перше, режим слухання – це одна з найбільш малоактивних форм пізнавальної діяльності у порівнянні з читанням, говорінням, самостійним пошуком, творінням того чи іншого продукту освітньої діяльності. І тому слухання, як правило, залишає навіть у пам'яті слухачів ледь помітні, фрагментарні і швидко зникаючі у паузах між лекціями сліди. По-друге, викладач, читаючи традиційну лекцію, не має можливості в багатолюдній аудиторії слідкувати за активністю і увагою слухачів, впливати на якість активного сприймання й осмислення змісту лекції. По-третє, ні лектор, ні слухачі не знають, яка доля прослуханої інформації залишилась у тривалій пам'яті тих, хто навчається, а яка безслідно зникла. По-четверте, жоден слухач не може дозволити собі зробити паузу для осмислення почутого, повернутися до раніше повідомленого, щоб співставити різні частини інформації.

До цих негативних явищ слід додати практику поліпредметного вивчення дисциплін, яка створює за відсутності цілісного й інтенсивного освоєння одного предмета небезпеку розірваного на окремі фрагменти, незадовільного освоєння академічних дисциплін, ускладненого тривалими паузами між викладом компонентів складних теоретичних знань. У ці паузи і відбуваються руйнівні для освоєння знань процеси, породжені одночасним вивченням кількох дисциплін (від 6 до 10). Така практика, на жаль, набула рис сталої, стандартно-шаблонної і поки що не переборної системи. Зусилля новаторів змінити таку систему на протилежну і більш

ефективну, тобто монопредметну, наштовхуються на живучі традиції і залізобетон стандартного навчального плану, який мовчки, але вперто боронить традиційну поліпредметність.

Для суттєвого (хоч і неповного) подолання означених та інших недоліків традиційної тематичної лекції, на кафедрі педагогічної творчості та освітніх технологій і була побудована і випробувана експериментально евристична технологія «лекцій прямої дії». Основна стратегія такої лекції у нашій технологічній обробці – це створення умов для активної, мотивованої творчої праці майбутнього педагога у різних видах пізнавально-творчої діяльності, таких як: слухання основних мотивуючих та інструктивних установок викладача; уважне, поглиблене читання заздалегідь наданого тексту лекції, перерахування окремих фрагментів за власним вибором і порадами викладача; пошук форм трансформації, згорання тексту для запису коротких теоретичних визначень, положень, фіксації власних критичних думок і пропозицій; оголошення в режимі говоріння результатів роботи над текстом; вислуховування інших читачів-дослідників для порівняння й корекції власних здобутків. У кінці роботи – залікові короткі письмові резюме (1-2 рукописні сторінки) з відображенням головного і особистісно значимого матеріалу лекції; інший варіант: письмові відповіді на евристичні запитання (створені в інтерактивних групах студентів і, якщо потрібно, скореговані викладачем) щодо основних понять, пояснень педагогічних явищ, способів евристичного розв'язання освітніх проблем, практичних рекомендацій тощо.

Викладачу в таких ситуаціях доводиться вирішувати задачі набагато складніші, ніж у випадку традиційного виголошення лекційного матеріалу. Підготовлений текстовий матеріал лекції має бути і цікавим, і доступним, науково і логічно строгим, переконливим і зрозумілим, тому його варто будувати за законами теоретико-евристичного пізнання – від подання основних ідей, понять (описовий матеріал) до законів і закономірностей (пояснюючий матеріал у розгорнутому і згорнутому вигляді), а від них до принципів, способів і правил, що прогнозують застосування теоретичних чи емпіричних знань (П. Копнін, Б. Коротяєв). При цьому зазначені складові наукового апарату мають бути зведені в єдину систему (теорію) таким чином, щоб її у згорнутому вигляді можна було б відобразити у словесному чи словесно-схематичному вигляді на площі однієї сторінки, а всі теорії у цілому на площі кількох сторінок. Це стосується і того навчального матеріалу, який структурований не у вигляді теорій, а у вигляді змістово-смыслових порцій: частини, розділи, теми, підрозділи, запитання [2, с. 71].

Експериментальна практика довела, що викладач протягом кожної хвилини має сприяти активній самостійній пізнавально-творчій роботі кожного учасника творчого процесу – вдумливого читача, пошукача, дослідника і співавтора зі створення освітнього продукту у процесі глибокого занурення у вистражданий викладачем і тому практично досконалий матеріал лекції, застосування різних методів її аналізу, узагальнень, згорання обсягу і створення визначень, узагальнень, висновків, добору аргументів, фактів, запитань тощо. В евристичному навчанні, як відомо, освітнім продуктом мають бути не запам'ятовані, а створені студентом знання, вміння і способи діяльності з освоєння і перетворення наданого матеріалу, створеного чужим креативним розумом і напруженою, багатогодинною працею досвідченого професіонала. Тому студент має достойно цінувати й поважати зусилля і результати праці свого наставника (останнє, до речі, теж важливий продукт професійної підготовки).

Ми переконались, щоб студент досяг мети зі створення своїх перших професійних продуктів уже під час «лекції прямої дії», необхідна копійка і систематична робота справжнього педагога – досвідченого майстра, справжнього гуманіста, який захоплений своєю справою, робить її блискуче, з професійною легкістю, насолодою і одночасно завжди здатний терпляче, з любов'ю, справжньою, непідробною повагою, самовіддано надихати і навчати своїх молодих колег.

Тому при освоєнні непрості, спочатку незвичайної, не зовсім зрозумілої для студентів 1 – 2 курсів технології «лекція прямої дії» ми пояснювали й доводили студентам величезну користь для розвитку, духовного, морального і навіть фізичного здоров'я читання як абсолютного, прекрасного і тривалого заглиблення у науковий текст. Лише тоді викладач разом із студентами на 10-15 хвилин «чистого часу» пірнали у глибини одного з 3-4 змістових блоків лекції, реалізуючи конкретні завдання наставника, зокрема: а) з абсолютною увагою, не поспішаючи, не перескакуючи з рядка на рядок, прочитати завершений змістовий блок і сформулювати його головну ідею (думку), б) підкреслити у тексті нову для себе інформацію, в) знайти і підкреслити невідомі раніше визначення і тлумачення ідей (приміром, автора і згаданих дослідників), основних понять, можливо, закономірностей, звичайних і незвичних педагогічних явищ, фактів тощо); г) дуже коротко зафіксувати письмово у згорнутому вигляді власні варіанти визначень 2-3 нових понять; д) створити своїми словами згорнутий (з 3-4 абзаців) конспект вивченого фрагменту; ж) відповісти на ряд суттєвих запитань викладача.

Виконавши такі завдання, обговоривши їх у своїх інтерактивних групах і знайшовши оптимальні, на думку студентів, варіанти створених продуктів, призначені спікери (доповідачі) з кожної групи пропонують усім свій варіант і доводять його право на життя. Іде жваве обговорення, за допомогою викладача здійснюються корекція і запис найбільш досконалих варіантів виконаних завдань. Затим викладач разом зі студентами аналогічним способом переходить до вивчення наступного змістовного блоку лекції.

Як правило, навіть на початковому етапі освоєння нової евристичної технології було достатньо часу для

освоєння 2-3 блоків лекції прямої дії. Для решти матеріалу (1-2 блоки лекції) викладач надавав студентам аналогічні завдання або серію значимих евристичних запитань, на які можна було відповісти, тільки глибоко вивчивши лекційний матеріал.

На другому (основному) етапі освоєння евристична лекція прямої дії будувалася як діалектична системна єдність відповідних навчальних елементів, один з експериментальних варіантів якої включає такі компоненти : а) активна і конкретна мотивація студентських духовних і професійних інтересів шляхом розкриття викладачем значимості розв'язання основних проблем лекційної теми, завдань для самостійного виконання, короткого огляду структурно-смыслових елементів лекції, текст якої заздалегідь надано кожному студенту; б) зосереджене самостійне читання (перечитування) окремих блоків лекції (за вказівками викладача) з метою складання їх короткого конспекту і самостійних узагальнень; в) дискусійне обговорення у створених інтерактивних дослідницьких групах основних положень наданого їм окремого лекційного блоку, пропозиції групи для запису всій аудиторії виокремлених положень та узагальнень з наголосом на їхню значимість і новизну; г) корегування й уточнення запропонованих текстів за допомогою зауважень інших студентів і викладача; д) письмова фіксація у робочих зошитах запропонованих окремими дослідницькими групами скорочених положень, важливих фактів та узагальнень.

На заключному етапі – створення кожним студентом власного залікового творчого продукту за щойно освоєними матеріалами лекції у вигляді (за вибором студента): відповідей на 3-4 запитання викладача; постановки власних ключових евристичних запитань; створення розгорнутого резюме, схематичної таблиці, рецензії, системи виявлених освітніх закономірностей, принципів, діагностичних критеріїв і показників якості певних педагогічних категорій і явищ тощо. Ми враховували у процесі експериментального навчання педагогіки і педагогічної творчості та майстерності на 2-х і 3-х курсах педуніверситету, що студенти новітнього покоління Z вже навчилися вельми оперативно знаходити на інтернет-просторі цікаву для них інформацію, спроможні стрімко й постійно переключати увагу на нові об'єкти, але не сформували, у більшості своїй, умінь і звички надовго зосереджуватись на необхідних пізнавальних об'єктах, проникати в їхню сховану глибинну сутність і парадоксальність, перечитувати й переосмислювати друковані тексти, постійно читати та інтерпретувати наукову і художню літературу.

Тому так непросто, але вельми необхідно було під час лекцій прямої дії навчати (і перенавчати) майбутніх учителів уважно вчитуватись у друкований текст лекції, виробляти звичку перечитувати, здавалось би, відоме, осмислювати й переосмислювати його, складати письмово з використанням власних варіантів визначення окремих понять, положень, закономірностей, узагальнень. Щоб вивчення матеріалу лекції за новими (евристичними) правилами було цікавим для студентської молоді, викладач-дослідник обов'язково демонстрував і в тексті підготовлених ним лекцій, і в усних її інтерпретаціях оригінальність і несподіваність наукових поглядів, парадоксальність одержаних результатів. Наприклад, у тексті лекції викладач наводить сутність парадоксального відкриття видатного нашого вченого, професора Бориса Івановича Коротяєва: метою освіти, навчання і професійної підготовки майбутнього вчителя є не якість знань, умінь, навичок, як це проголошується традиційною освітою, а якість способу його життя, поведінки і діяльності. який забезпечить високий рівень розвитку фізичного, інтелектуального, і соціально-морального здоров'я майбутнього фахівця-професіонала. Тому, робимо висновок, всі освітні концепції, технології, методи і методики мають працювати на реалізацію цієї стратегічної мети – створенню умов для самотворення, самозростання і самореалізації нової – духовно і фізично здорової, інтелектуально і творчо розвиненої – особистості.

У студентів викликав справжній інтерес і подив зроблений нами на основі досліджень зарубіжних і вітчизняних науковців висновок про те, що основною, глибинною причиною довготривалої і згубної для розвитку і здоров'я дитини неуспішності в навчанні є не їхні лінощі – небажання займатися складною інтелектуальною працею, – як це відображають численні теоретичні дослідження, анкети й опитування вчителів, батьків, а накопичений за перші роки дефіцит (нестача) простих, але абсолютно необхідних для всіх достатньо розвинутих загальнонавчальних умінь. Тому лінощі, втеча від труднощів інтелектуальних занять – не причина, а наслідки відставання у навчанні, породжених насамперед несформованістю на достатньому рівні умінь свідомо і належному темпі читати, писати, передавати прочитане усно і письмово. Саме формуванню таких умінь, які мають бути розвинені якомога своєчасно, у сенситивному до пізнання нового дитячому віці, прискіпливу й постійну увагу приділяв всесвітньо відомий, геніальний український учитель і вчений Василь Олександрович Сухомлинський.

Освоєні на первинному рівні, завдяки технології лекції прямої дії, уміння і звички працювати зацікавлено, зосереджено, інтенсивно і продуктивно, удосконалюються надалі за допомогою евристичних технологій організації самостійної праці. У процесі експериментальної роботи нам вдалося за погодженням деяких деканатів скоротити до 3-4 основних дисциплін, які одночасно вивчалися протягом семестру студентами гуманітарних спеціальностей. Навіть таке незначне скорочення поліпредметної освіти дало позитивні можливості у певній мірі відродити європейські і американські стандарти організації самостійної роботи студентів, застосувати

евристичну технологію поглиблення, вдосконалення, узагальнення одержаних теоретичних знань у процесі самостійної діяльності – пошукової, реконструктивної, конструктивної і креативної. Студенти за рекомендаціями провідного викладача, який проводив лекції прямої дії, самостійно після занять у кабінетах кафедр вивчали невелику кількість рекомендованих теоретичних і методичних джерел, пов'язаних з опрацьованою лекцією, створювали власні короткі рецензії, резюме на прочитані статті, розділи наукових праць, готували – усно чи письмово – відповіді на конкретні евристичні запитання, поставлені на лекції викладачем. Перед проведенням практичного заняття чи семінару за рахунок годин для самостійної роботи (запланованих для студентів і не запланованих для викладачів) проводились залікові колоквиуми з групами з 4 – 6 осіб – для діалогової доброзичливої і конкретної співпраці, обговорення й заліку результатів самостійної роботи над матеріалами лекції і рекомендованими джерелами. Таким чином, формувалась неперервна система поглибленої роботи над провідними структурно-смысловими компонентами дисципліни, виявлялись рівень освоєння основного матеріалу на лекційних заняттях і в процесі самостійної роботи, готовність майбутніх учителів до створення запланованих освітніх продуктів. під час семінарських і практичних занять.

Семінарські і практичні заняття в евристичній освіті організуються нетрадиційно – як презентація та захист самостійно створених професійно спрямованих освітніх продуктів (за вибором студента) конструктивного або креативного рівня (теоретична доповідь, твір, педагогічна розповідь, розробка навчального модуля із залученням інформаційно-комунікаційних засобів для вивчення теми (розділу) з певної шкільної дисципліни, освітній проект, прилад, підготовлені статті, ессе, рецензії, описи невеликого за обсягом науково-дослідного експерименту тощо). Кожний з таких продуктів забезпечується чітким діагностичним інструментарієм (система критеріїв і показників, що відповідають певному рівню навчальних досягнень – високому, достатньому, середньому, початковому). Тому планування, проектування і виконання будь-якої залікової роботи вже заздалегідь детермінується обраними рівнями досягнень і чіткими, прозорими, доступними для студентів критеріями їх якості. Створені освітні продукти стають основним об'єктом семінарських і практичних занять. Вони публічно презентуються авторами, захищаються у процесі дискусії з опонентами, діагностуються й оцінюються під час діалогічної взаємодії з учасниками обговорення, рекомендуються на доопрацювання, до виступу на науковій конференції (семінарі) тощо. Щоб одержати вищу оцінку за свою роботу береться до уваги її науково-дослідницький, а не тільки інформаційний характер, практична значимість, перетворювальний, конструктивний, креативний потенціал студента, тощо. Рівень виконання і персонального захисту обраних студентами поточних і фінальних освітніх продуктів в евристичній освіті стає вирішальним при оцінюванні освоєння навчальних дисциплін.

Корекція виконаної підсумкової професійно-творчої роботи (за бажанням автора) з метою її вдосконалення й одержання вищої оцінки. Евристичне навчання як більш творчий і більш гуманістичний рівень сучасної освіти надає можливість студентам – творцям залікових освітніх продуктів – на основі одержаних зауважень і пропозицій викладача продуктивно зосередитись на виправленні недоліків створеної роботи, вдосконалити її змістовні, мовні і стилістичні характеристики, зробити більш глибокими і витонченими власні думки й оцінки.

Педагогічна практика в евристичній освіті включала в експериментальній роботі систему проектно-дослідницьких студій учителів-майстрів і студентів – майбутніх педагогів. Викладачі-методисти університету разом з учителями-дослідниками базових експериментальних шкіл – керівниками практики окремих груп студентів – заздалегідь предметно разом зі студентами визначалися з темами майбутніх творчих проектів (навчальних і виховних) практикантів, допомагали методичними матеріалами і порадами. Студенти до практики представляли й захищали такі проекти на практичних заняттях, одержували конкретну допомогу з боку науковців і вчителів. Це стало досяжним і не приводило до перевантажень студентів, тому що експериментальні групи мали на тиждень один шкільний день, коли безпосередньо у закладі освіти проводились лекції і практичні заняття з педагогічних дисциплін і методик викладання предметів, виконувалась робота студентів у закріплених класах, методкомісіях тощо. У процесі самої педагогічної практики (навчально-педагогічної і виробничої) йшла апробація і реалізація студентських проектів, вдосконалених у процесі творчої взаємодії з учителями і викладачами університету. Творчі проекти як поєднання педагогічної мудрості досвідчених майстрів і сміливої ініціативи молоді генерачії найчастіше визнавались кращими на презентаціях методичних кабінетів, професійних конкурсах, виставках майстерності і навіть на Всеукраїнському фестивалі інноваційних освітніх технологій. Багато з цих проектів увійшли до скарбничок методичних і предметних кабінетів, бібліотек університетів і шкіл, особистих портфоліо працюючих і майбутніх учителів, використано в десятках дипломних, магістерських робіт і дисертацій.

На жаль, сучасна політика університетської освіти не дає можливості розширювати співробітництво вишу і закладів середньої освіти, проводити тривалу й якісну педагогічну практику майбутніх освітян. Тому керівництву Уряду, МОН варто зробити рішучі й принципові кроки щодо збереження й вдосконалення постійної співпраці університетів та їх кафедр з шкільними колективами. Без такої міцної і конструктивної взаємодії, закладеної в обов'язкові навчальні плани і програми, держава не зможе сподіватись на підготовку творчих, компетентних і

відповідальних молодих педагогів – основної опори для побудови духовного, сильного й справедливого громадянського суспільства.

Не простим, але необхідним видається аналіз проблем ставлення до евристичної освіти в університеті, її місії в сучасному культурному і духовному просторі. Варто критично вивчити заявлені вітчизняними науковцями проблеми і ризики щодо евристики у вищій освіті, зокрема, розібратися з причинами вкрай повільного розв'язання основної соціально-педагогічної суперечності між оголошеною метою формування творчої, соціально активної, духовно досконалої особистості європейського гатунку та екстенсивною, словесно-інформаційною, репродуктивною, антидіалогічною системою навчання у вищій і середній школі сьогодення.

Для розв'язання означеної проблеми та подолання інших перепон на шляху ствердження інноваційних ідей і технологій у національній освіті варто використати зарубіжний досвід і на державному рівні створити науково-освітні мережі інноваційної освіти на чолі з університетами та експериментальними загальноосвітніми закладами, які могли б на науково-дослідницькому і практичному досвіді впровадити інноваційний тип навчально-виховної роботи, створити нове покоління підручників, навчальних і методичних посібників на конкурсній основі за різними напрямками діяльності і для різних навчальних предметів. На таких позиціях стоїть відома наукова школа професора А.А. Сбруєвої, високі здобутки якої вимагають більш глибокого вивчення й осмислення.

Крім означеного, конче необхідно поступово створити в університетах європейські умови для викладачів, щоб вони могли продуктивно проводити індивідуальні та групові заняття зі студентами в сучасних приміщеннях, забезпечених необхідним комп'ютерно-технічним і навчально-довідковим обладнанням для стаціонарного і дистанційного навчання, ефективно управляти основним у вищій освіті – самостійною роботою студентів (у вигляді колоквиумів, консультацій, періодичних навчально-наукових конференцій, індивідуальних занять, попередніх захистів значимих освітніх продуктів) з ретельним обліком і заліком таких занять. Варто відродити й вдосконалити безперервну педагогічну практику майбутніх учителів на базі кращих опорних шкіл з 1 по 5 курс як постійну спільну науково-навчальну і науково-дослідну діяльність вищого і середнього навчального закладу – єдиного освітнього комплексу з підготовки сучасного педагога – майстра і творця, який сьогодні створюватиме нову педагогіку і освіту XXI століття.

Висновки... Створена й запроваджена авторська версія підготовки майбутнього вчителя до професійно-творчої самореалізації на основі ідей і технологій евристичної освіти рішуче стверджує пріоритети евристично-пошукової, евристично-перетворювальної, конструктивної і креативної діяльності у професійному становленні сучасного педагога. Підготовка творчої особистості в евристичній освіті має підтримуватись потужними управлінськими, матеріальними, мотиваційними, процесуальними, діагностичними чинниками, широким застосуванням інноваційних, зокрема евристичних технологій.

Відзначаючи істотний прогрес в розробках теорії і практики евристичної освіти, не можна не звернути увагу на недостатньо досліджені особливості й можливості евристичних технологій у професійній підготовці сучасного педагога, на недостатню модернізацію вищої педагогічної освіти, Тому перспективними видаються такі напрями наукових розвідок, як знаходження способів суттєвої модернізації існуючих технологій лекційних, семінарських, практичних занять, самостійної роботи студентів, педагогічної практики майбутніх учителів, конструктивного співробітництва на постійній основі університетів і закладів середньої освіти, досвідчених майстрів і майбутньої генерації творчих педагогів.

Використана література:

1. Гузій Н.В. Сутність та зміст педагогічного професіоналізму як наукової категорії / Н. Гузій. – Самореалізація пізнавально-творчого і професійного потенціалу особистості в інноваційній освіті: монографія / за ред. проф. М.О. Лазарева. – Суми : ФОРМ Цьома С.П., 2016. – С. 31-48.
2. Коротяев Б.И. Нестандартный взгляд на стандарты высшего образования / Б.И. Коротяев, В.С. Курило, С.В. Савченко. – Старобельск : Изд-во ГУ «ЛНУ имени Тараса Шевченко», 2016. – 293 с.
3. Лазарев М.О. Педагогічна творчість: навч. посібник / М. Лазарев. – Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2016. – 294 с.
4. Лекції з педагогіки вищої школи / За ред. В.І. Лозової. Харків : ОВС, 2006. – 496 с.
5. М.Лазарев, О.Лазарева. Особливості і компоненти евристичної освіти у професійній підготовці майбутнього педагога // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. – Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. праць. – Випуск 30 (40). – Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2018. – С. 53-59.
6. Національна доктрина розвитку освіти. – Освіта. – 2002. – № 26. – 24.04 – 1.05.
7. Nefedchenko O.I. Foreign and native scientists about the ideas and techniques of heuristic education / O. Nefedchenko // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, VI (68), Issue: 164, 2018 Maj – 79 p, P. 41-45.
8. Rogers C. A theory of therapy, personality and interpersonal relationship, as developed in client – centered framework // Psychology: A Study of a Science. 1959. Vol. 3.
9. Фрейре, Пауло. Педагогіка свободи: демократія і громадянська мужність /Пер. з англ. О. Дем'янчука / Пауло Фрейре. – Київ : Вид. дім «КМ Академія», 2004. – 124 с.
10. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения / А. Хуторской – Москва : Изд-во МГУ, 2003. – 416 с.

Лазарев Н.Е., Нефедченко О.И.
ПРОФЕСИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА
С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ТЕХНОЛОГИЙ ЭВРИСТИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье на основе результатов теоретико-экспериментального исследования раскрываются возможности технологий эвристического образования, которые эффективно способствуют достижению цели профессиональной подготовки современного педагога – мастера и творца. Рассматриваются разработанные и испытанные авторами эвристические технологии для формирования прочного фундамента теоретических знаний, совершенствования самостоятельной работы и педагогической практики, для создания будущими учителями в процессе конструктивной и креативной деятельности значимых профессионально-творческих образовательных продуктов – основного показателя творческой самореализации.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущий педагог, эвристическое образование, творческая самореализация, технологии эвристического образования, самостоятельная работа, конструктивная и креативная деятельность, профессионально-творческий образовательный продукт.

Lazarev M.O., Nefedchenko O.I.
PROFESSIONAL TRAINING OF THE FUTURE PEDAGOGUE WITH THE APPLICATION
OF HEURISTIC EDUCATIONAL TECHNOLOGIES

The purpose of the professional training of the educator (teacher, instructor, mentor) is considered by the authors as creating the conditions for achieving him the necessary and sufficient level of creative self-realization of the main professional qualities. Among them, the professional and creative value properties of a specialist should be decisive: his steady orientation to individual and group creative activity, possession of the main techniques of cognitive-creative (heuristic) activity, developed skills of dialogue cooperation, the ability to carry out research and search, constructive and creative professional activity. This goal can not be implemented within the traditional – authoritarian, reproductive, antididlogic – educational system. Therefore, heuristic education (Socrates, Plato, N. Barbalis, K. Rogers, A. Maslow, P. Freire, P. Kopnin, V. Andreev, N. Guzii, B. Korotyayev, A. Khutorskoy and others), well known, but not enough realized is coming. In the article on the basis of the results of the theoretical and experimental study, the possibilities of ideas and techniques of heuristic education are revealed. Their correct application in the conditions of modern university contributes effectively to the goal of modern teacher training – the master and creator. The heuristic techniques, created and tested by the authors in the professional training of teachers are considered. They are "lectures of direct action" to create a strong foundation of theoretical knowledge already at the stage of their initial development; colloquiums of co-creation "teacher – microgroup of students" (for operative deepening, complementing and personal transformation of the newly created theoretical basis of the training module); heuristic ways to improve students' independent work, seminars and practical classes; pedagogical practices as design-research studios of teacher-masters and future teachers. All these techniques are aimed at creating the professional creative educational product.

Key words: professional training, future pedagogue, heuristic education, creative self-realization, technologies of heuristic education, lectures of direct action, independent work, constructive and creative activity, professional-creative educational product.

Подано до редакції 16.12.2018.

УДК 616-051-047.22

© 2018

Мосейчук А.Р.

ДОСЛІДНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФЕЛЬДШЕРІВ
ТА ШЛЯХИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ

У статті розглядається проблема формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів; схарактеризовано структуру цієї компетентності, педагогічні умови її формування (усвідомлення на рівні переконань взаємозумовленості дослідницької компетентності та успішної професійної діяльності; насичення дослідного компонента змісту біологічних дисциплін дослідницькими завданнями професійного спрямування; занурення майбутніх фельдшерів в активну позанавчальну проектно-дослідницьку діяльність). Представлено зміст експериментальної методики та результати її апробації.

Ключові слова: майбутні фельдшери, дослідницька компетентність, педагогічні умови, модель, біологічні дисципліни, експериментальна методика.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Інтенсивне реформування галузі охорони здоров'я, її інтелектуалізація, перехід до безперервного інноваційного процесу в медицині передбачає оволодіння дослідницькою компетентністю майбутніми медичними фахівцями, що, у свою чергу, вимагає перегляду і переорієнтації змісту сучасної медичної освіти з метою підвищення її якості.

Біологічний компонент професійної підготовки майбутніх фельдшерів є найважливішою ланкою та інструментом формування як професійної, так і дослідницької компетентностей. Дослідницька діяльність як елемент фундаменталізації біологічних дисциплін передбачає володіння методами наукового пізнання й навичками їхнього використання, що передбачено метапредметними і предметними вимогами до результатів освіти та є складником загальнонаукової підготовки фахівця. Сформовані дослідницькі знання, уміння, навички, набутий початковий дослідницький досвід у біологічній площині трансформуються в дослідницьку компетентність – підґрунтя ефективної професійної діяльності сучасного фельдшера [2; 6].